

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԳՐԱՏՊՈՒԹՅԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԴԵՐԸ
ՀԱՄԱՀԱՅՎԱԿԱՆ ՀՈՐԵԼՅԱՆԱԿԱՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Բանալի բառեր` թանգարան, հայ գրատպություն, տպագիր ժառանգություն, մշակութային արժեք, հանրահռչակում, հոբելյանական իրադարձություններ, ռազմավարություն, հիշարժան տարեթվեր, միջոցառումներ, ցուցադրություններ:

Keywords: museum, armenian printing, printed heritage, cultural value, popularization, jubilee events, strategy, memorable dates, events, exhibitions.

Հայաստանի ազգային գրադարանի Գրատպության թանգարանը, որպես հայ տպագիր ժառանգության պահպանման օջախ, հավաքագրում, ցուցադրում և ներկայացնում է հայ գրատպության 510-ամյա պատմությունը: Ազգային մշակութային արժեքների, հայերեն տպագիր ժառանգության արժևորումը և հանրահռչակումը Գրատպության թանգարանի ռազմավարական ծրագրերից է:

Թանգարանի զարգացման ռազմավարական ուղղություններից մեկն էլ միջթանգարանային առնչումները խթանող միջոցառումներն ու ցուցադրություններն են՝ տպագրության պատմության, հոբելյանական իրադարձությունների, հիշարժան տարեթվերի, ինչպես նաև գրքի և մշակույթի հետ կապված թեմաներով:

Թանգարանի առաքելությունը ոչ միայն իրեն վստահված ժառանգությունը պահպանելն է, այլ նաև այն հանրությանը հասանելի դարձնելն ու հանրահռչակելն է:

Բոլորովին վերջերս՝ սեպտեմբերի 25-ին, լրացավ Գրատպության թանգարանի գործունեության 5-ամյակը:

Սույն ուսումնասիրության մեջ փորձելու ենք ներկայացնել թանգարանի 5-ամյա գործունեության ընթացքում հոբելյանական իրադարձությունների անդրադարձները (Հովհաննես Թումանյան-150, Կոմիտաս-150, Հայաստանի Առաջին Հանրապետություն-100, Ջորավար Անդրանիկ-155, Ալ. Սպենդիարյան-150, Կալկաթայի հայոց մարդասիրական ձեմարան-200, Եղ. Չարենց-125 և այլն):

Առհասարակ, թանգարանն իր գործունեության հինգ տարիների ընթացքում մի շարք մշակութային ծրագրեր է իրականացրել: Այստեղ կազմակերպվել և կազմակերպվում են տարաբնույթ կրթական ծրագրեր, խաղ-վիկտորինաներ, քննարկումներ, ընթերցումներ, բաց-դասեր, դասախոսություններ, ցուցադրություններ և այլն:

Ցուցադրությունների կազմակերպումը յուրաքանչյուր թանգարանի գործունեության հիմնական խնդիրներից է:

Թանգարանային ցուցադրություն ասելով՝ հասկանում ենք մի ամբողջական տարածա-առարկայական համակարգ, որտեղ ցուցադրվող նյութերը միտված են որևէ գաղափարի: Ցուցադրությունները, թեկուզ և ժամանակավոր, այցելուի հետ առնչվելու հիմնական միջոցներից են: Այցելուն ցուցադրությունից ակնկալում է ստանալ նոր տեղեկություն և գիտելիք:

Թանգարանի գլխավոր նպատակն է ընկալելի և ամբողջական ցուցադրություն ներկայացնել այցելուներին՝ մեկ անգամ ևս արժևորելով և հաղորդակից դարձնելով հայ ժողովրդի հարուստ մշակութային ժառանգությանը:

Հատկանշական է, որ 1600 տարի առաջ մաշտոցյան գրերի ստեղծումով, նախ ձեռագիր գրքի, իսկ ավելի ուշ գրատպության միջոցով հայ մշակույթը թևակոխել է զարգացման որակապես նոր փուլ՝ ի դեմս գրատպության արվեստի:

1. Թումանյան-Կոմիտաս-150 հոբելյանական տարվա շրջանակում 2019 թվականի փետրվարին Գրատպության թանգարանում ցուցադրվեցին նյութեր, որոնք նորովի մեկնաբանեցին հայ

գրականության և մշակույթի երկու տիտաններին՝ ներկայացնելով *Թումանյանի գրական ժառանգությունը*, նրա մասին նյութերը, ինքնագրերը, Տերյանի անտիպ նամակներից ուղղված Թումանյանին, Թումանյանի մասին կարծիքներ և այլն:

Հովհաննես Թումանյանի և Կոմիտասի ծննդյան 150-ամյակները՝ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի «Հոչակավոր մարդկանց և կարևոր իրադարձությունների» օրացույցում նշված հոբելյաններն ընդգրկելու վերաբերյալ Հայաստանի ներկայացրած հայտը ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Գլխավոր կոնֆերանսի 39-րդ նրատաշրջանում արժանացել էր հավանության և հայտերն ընդգրկվել էին «Հոչակավոր մարդկանց և կարևոր իրադարձությունների» ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի օրացույցում¹:

Մեծ վարդապետ, երաժշտագետ, երգահան ու ազգագրագետ Կոմիտասին նվիրված ցուցադրություն կազմակերպվեց թանգարանում՝ վերստին մեր խոնարհումը բերելով մեծ արվեստագետի ու ազնվագույն հայորդու հիշատակին, արժևորելով նրա դերն ու ավանդը: Ցուցադրության մեջ ներառված էին «*Կոմիտաս Վարդապետ: Կյանքը գրքերում*» թեմաներով զեկույցներ, Կոմիտասի անտիպ նամակը՝ ուղղված Արշակ Չոպանյանին, հիշողություններ Կոմիտաս վարդապետի մասին, գրախոսություններ և այլն:

2. Ալեքսանդր Սպենդիարյանի ծննդյան 150-ամյակ

2021 թվականին լրացավ մեծանուն կոմպոզիտոր, դիրիժոր, հայ դասական սիմֆոնիկ երաժշտության հիմնադիր Ալեքսանդր Սպենդիարյանի ծննդյան 150-ամյակը: Այս կարևոր հոբելյանն ընդգրկվել է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հոչակավոր մարդկանց և կարևոր իրադարձությունների 2020-2021 թվականների օրացույցում²:

2021 թվականի «Եվրոպական ժառանգության օրեր» ծրագրի շրջանակում՝ Ա. Սպենդիարյանի տուն-թանգարանի, Հայաստանի ազգային գրադարանի Գրատպության թանգարանի և Եղ. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանի համատեղ նախաձեռնությամբ Հայաստանի ազգային գրադարանի մեծ ցուցասրահում բացվեց «Հայ դասական սիմֆոնիկ երաժշտության հիմնադիրը» խորագրով բացառիկ ժամանակավոր ցուցադրություն:

Ներկայացված էին Ալեքսանդր Սպենդիարյանին առնչվող բացառիկ բնօրինակ նյութեր՝ լուսանկարներ, նամակներ, ստեղծագործությունների առաջին հրատարակություններ, կոմպոզիտորի կյանքին ու ստեղծագործական ուղուն նվիրված գրականություն, սկավառակներ, ձայնապնակներ, պաստառներ, համերգային ծրագրեր և ազդագրեր. Փարիզում կայացած «Ալմաստ» օպերայի 1951 թ. ազդագիրը, «Ալմաստ» օպերայի Երևանյան առաջին բեմադրության ազդագիրը, Կոնսերվատորիայի առաջին համերգի ազդագիրը և այլն: Ցուցադրվող նյութերի ընտրության հարցում շեշտադրվել է եվրոպական միջավայրում Սպենդիարյանի ստեղծագործությունների տարածումը, գնահատումը և նրա ստեղծագործությունների կատարումը եվրոպացի ականավոր երաժիշտ կատարողների, դիրիժորների, պարարվեստի գործիչների կողմից:

Ցուցահանդեսի մաս էր կազմում նաև Հայաստանի ազգային գրադարանի Արվեստի բաժնի նոտային-երաժշտական գրականության ենթաբաժնի ֆոնդերի հարուստ նոտաների հավաքածուն:

3. Անդրանիկ Օզանյանի 155-ամյակ

2020 թ. փետրվարի 25-ին լրացավ տաղանդավոր գորավար ու հայ ազգի մեծ նվիրյալ Անդրանիկ Օզանյանի ծննդյան 155-րդ տարեդարձը: Անգնահատելի է Անդրանիկ Օզանյանի դերը հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարում: Իր հերոսական կյանքի ընթացքում միշտ նեցուկ եղավ սեփական ազգին՝ մի կողմ դնելով անձնական շահն ու երջանկությունը:

Միջթանգարանային համագործակցության շրջանակում՝ «Զորավար Անդրանիկ» ֆիդայական շարժման թանգարանի հետ համատեղ Գրատպության թանգարանում կազմակերպվեց գորահրամանատար Անդրանիկ Օզանյանի անձնական իրերի բացառիկ ցուցադրությունը: Ցու-

¹ <https://escs.am/am/news/5275> – ՀՀ ԿԳՄՍ նախարար Ա. Հարությունյանը ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կենտրոնակայանում կմասնակցի Կոմիտասի և Հովհ. Թումանյանի 150-ամյակներին նվիրված միջոցառումներին. (25.09.2022թ.)

² <https://escs.am/am/news/8962> – «Մեկնարկում են «Սպենդիարյան-150» հոբելյանական միջոցառումները», (25.09.2022թ.)

ցաղրվող իրերի շարքում էին Անդրանիկ Օզանյանի ծխամորձը, զինվորական կնիքը, նագանը, դաշույնը, հեռադիտակը, շքանշանները և այլն: Այցելուներն առանձնակի հետաքրքրությամբ ուսումնասիրեցին Ջորավար Անդրանիկի ձեռագիր նամակները, գրությունները, ընտանեկան լուսանկարները և այլն: Ցուցանմուշների մեջ կարևոր տեղ էր զբաղեցնում 1907 թ.-ի «Աստվածաշունչը», որը գորավարը 1926 թ. նվիրել է իր սանիկին ծննդյան օրվա առթիվ: Ավետարանի վրա ընտանիքի կնքահայրը մակագրություն է թողել: Ջորավարի մակագրությունը, սակայն, ժամանակին թաքցրել են: Այդ էջի վրա թուղթ էին սոսնձել, որը մինչ օրս բացել չէին կարողանում: «Աստվածաշունչը» 2012 թ.-ին թանգարանին է նվիրաբերել ընտանիքի հետնորդներից մեկը: Ողջունելի է, այն փաստը, որ ՀԱԳ-ի Տպագիր արտադրանքի վերականգնման բաժնի աշխատակիցների կողմից հնարավոր եղավ վերականգնել «Աստվածաշունչը»:

4. Հայաստանի առաջին հանրապետության կազմավորման 100 ամյակին նվիրված միջոցառումների ծրագրի շրջանակում՝ 2018 թ. մայիսին կազմակերպվեց «Հայաստանի առաջին հանրապետությունը մամուլում և գրքերում» խորագրով գրականության և մամուլի ցուցադրությունը:

Ցուցադրության նպատակն է հանրությանը նորովի ներկայացնել հայոց պատմության այս կարևոր ժամանակաշրջանի իրադարձությունները, որոնք բախտորոշ նշանակություն ունեցան մեր պետականության ստեղծման համար: Ցուցահանդեսում ներկայացված էին նաև քարտեզներ, լուսանկարներ, պառլամենտի կողմից ընդունված առաջին օրենքները, փաստաթղթերը և այլն:

5. 2021 թվականին ՀԱԳ-ի մեծ ցուցասրահում Կալկաթայի հայոց մարդասիրական ճեմարանի հիմնադրման և գործունեության 200-ամյակին նվիրված ցուցադրություն կազմակերպվեց:

Կալկաթայի հայոց մարդասիրական ճեմարանը սփյուռքի ամենահին և ցայսօր գործող կրթական հաստատություններից է, որը լուրջ դերակատարություն է ունեցել Հնդկաստանի հայ համայնքի պահպանման ու զարգացման գործում: Ճեմարանը հիմնադրվել է 1821 թվականին բարերարներ Աստվածատուր Մուրադխանյանի և Մնացական Վարդանյանի նախաձեռնությամբ³:

1999 թ. Կալկաթայի Գերագույն դատարանի որոշմամբ Հայոց Մարդասիրական ճեմարանը հանձնվել է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի խնամակալությանը: Դասախոսությանը զուգահեռ ՀԱԳ փոքր ցուցասրահում ներկայացվեց Ազգային գրադարանի Անձեռնմխելի գրականության բաժնի ֆոնդերում պահվող Կալկաթայում ժամանակին գործող տպարանների՝ «Հայկական մարդասիրական ճեմարանի», «Ազգասիրի Արարատյան ընկերության», «Անգլիական Եպիսկոպոսական ճեմարանի», «Աւետ Ջնթումեանի», «Խաչկեան Քահանայի», «Կ. Պոլսոյ Առևտրական սենեկի լրագրոյ», «Միսիոներների Յովսէփ Ստեփանոսեան», «Ս. Նազարէթ եկեղեցու», «Վիջէնեանի Արծիվ», «Օլիմպյան Պրես» ավելի քան 30 հրատարակություն՝ գրքեր և ամսագրեր:

6. 2022 թվականը Չարենցյան տարի է

Գիրք նվիրելու օրվան ընդառաջ՝ միջմշակութային և միջթանգարանային համագործակցության շրջանակում կազմակերպվեց «Չարենցը Ազգայինում. 125 ցուցանմուշ» խորագրով ժամանակավոր ցուցադրությունը՝ Հայաստանի ազգային գրադարանի մեծ ցուցասրահում՝ Եղիշե Չարենցի տուն-թանգարանի հետ համատեղ:

Ժամանակավոր ցուցադրությանը ներկայացված 125 ցուցանմուշից 25-ը Չարենցի անձնական իրերն են (ինքնաշեն գրիչ, թանաքամաններ, մոխրաման, ածելի սրելու գործիք, Բուդդայի արձանիկ, թասակ, բացառիկ լուսանկարներ, Չարենցի ընտանիքի խմբանկարը, Չարենցի «Երկերի ժողովածուն», 1922 թ., Մոսկվա, (հատոր 1, հատոր 2), «Արփիկին» բանաստեղծությունը՝ ձեռագիր և այլն:

Ներկաների համար Չարենցը ներկայացվեց ու բացահայտվեց նոր ու ինքնատիպ մոտեցումներով, հետաքրքիր մանրամասնություններ հնչեցին նրա պոեմների, նամակների, գրառումների, նրա թողած գրական ժառանգության մասին և այլն:

Թանգարանները կարևոր մշակութային-կրթական կենտրոններ են, որոնց առաքելությունը միտված է ազգային և համամարդկային մշակույթի պահպանմանն ու տարածմանը: Թանգարանները, վերարժևորելով իրենց հավաքածուները և մշակութային ժառանգությունը, նորովի են ներկայաց-

³ <https://nla.am/events/7879/> - «Հնդկահայ գաղութը և հայոց մարդասիրական ճեմարանը», (26.09.2022թ.)

նում անցյալը և փորձում են փոխանցել նոր գաղափարներ՝ կառուցելու ավելի լուսավոր և կայուն ապագա:

SUMMARY

The Printing Museum of the National Library of Armenia, as a center for the preservation of Armenian printed heritage, collects, exhibits and presents the 510-year history of Armenian printing. Preserving and promoting national cultural heritage is one of the Printing Museum's strategic missions, along with the organization of events and exhibits to promote inter-museum relations on topics related to the history of printing, commemorative events, and memorable dates.

The article presents the Museum's itinerary of anniversary events during the last five years (Hovhannes Tumanyan-150th anniversary, Komitas-150th anniversary, The First Republic of Armenia-100th anniversary, Yeghishe Charents-125th anniversary, etc.).

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. ՀՀ ԿԳՄՍ նախարար Ա. Հարությունյանը ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կենտրոնակայանում կմասնակցի Կոմիտասի և Հովհ. Թումանյանի 150-ամյակներին նվիրված միջոցառումներին, [Էլեկտրոնային հրատարակություն] URL: <https://escs.am/am/news/5275>.
2. «Հնդկահայ գաղութը և հայոց մարդասիրական ճեմարանը», [Էլեկտրոնային հրատարակություն] URL: <https://nla.am/events/7879/>.
3. «Մեկնարկում են «Սպենդիարյան-150» հոբելյանական միջոցառումները», [Էլեկտրոնային հրատարակություն] URL: <https://escs.am/am/news/8962>.